

Рецензії

ЛАБИРИНТИ ЖИТТЄТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ АРІАДНИ: НОВЕ ПРОЧИТАННЯ НАТАЛІЇ КОБРИНСЬКОЇ

Швець А. “Жінка з хистом Аріадни”: Життєвий світ Наталії Кобринської в генераційному, світоглядному і творчому вимірах: монографія / Інститут Івана Франка НАН України; Лекторій СУА з жіночих студій; ВГО Союз Українок. – Львів, 2018. – 752 с. – (Серія “Літературознавчі студії”; вип. 23).

Монографія Алли Швець “Жінка з хистом Аріадни”: Життєвий світ Наталії Кобринської в генераційному, світоглядному і творчому вимірах” написана в річищі новітніх підходів сучасної біографістики з інтенціями поглиблювати, пояснювати, розуміти, аналізувати духовний світ письменника, залучати автентичні документальні джерела, послуговуватися здобутками інших людинознавчих галузей та наукових дисциплін. Унаслідок цього постала скомплікована життєтворча історія із глибоким та присутнім авторським коментарем, виваженою інтерпретацією й солідним фактографічним опертям. Дослідниця успішно реалізує нові біографічні стратегії в сучасному осмисленні постаті Н. Кобринської, до того ж постаті не лише багатогранної й непересічної, а й доволі складної, духовно чутливої, внутрішньо суперечливої та наскрізь драматичної. Вийшовши на нову біографічну проблематику, вдало залучивши методологічні ресурси історичної просопографії, авторка зуміла ретроспективно відтворити життя письменниці, схарактеризувати її внутрішній світ, психологію, духовний світогляд, взаємини з відомими сучасниками, родинним оточенням, осмислити творчостетичну еволюцію.

Особливо імponує ґрунтовний і фактографічно наповнений перший розділ монографії (“Наталія Кобринська у світлі генераційної ідентичності (на матеріалі мемуаристики й авторепрезентації)”), який вирізняється багатьма евристичними моментами. Чимало вперше відкритих дослідницею й цікаво проінтерпретованих фактів

життєпису Н. Кобринської насправді дають змогу по-іншому пізнати й розкрити її вірогідний образ. Це стосується передовсім верифікації дати народження та смерті, складних родинних взаємин, конфліктів із радикальною партією, непорозумінь із критиками та молодими літераторами, суперечливих епізодів із двома редакціями заповітів, проблеми

відмови від материнства на користь громадській самопосвяті, невідповідної до її громадсько-культурних засягів провінційної локалізації в Болехові й чужинності до неї Львова, подій воєнного лихоліття й загрози арешту. Дослідниця влучно схарактеризувала парадоксальну в долі Н. Кобринської особливість суспільного позиціонування мисткині – спочатку як одного з лідерів свого покоління (бо ж ідеться про першу українську феміністку й талановиту письменницю), а згодом як маргінальної постаті, котра виламувалася з власної генерації, часто конфліктувала з нею через свою світоглядну інакшість, творче експериментаторство, особливий душевний уклад. Зі знанням фактів, покликанням на документальні джерела, а водночас із делікатним умінням проникати за лаштунки складних суспільно-політичних процесів, тогочасного літературного й громадсько-культурного життя, психологічних особливостей письменниці Алла Швець вдумливо аналізує причини не лише стрімкого входження Н. Кобринської в соціопростір генерації, а й згодом драматичної для неї дезінтеграції з поколіннєвого середовища. Тому проблематика цієї новаторської монографії значно виходить за межі суто літературознавчої, бо її доповнюють цікаві факти історико-політичного, суспільно-культурного життя тодішньої Галичини, Наддніпрянщини й навіть Європи. По суті йдеться про постать Н. Кобринської в контексті широкої й різноаспектної локальної історії та складних життєвих вимірів.

Влучно обрана контактологічна призма дослідження дає змогу побачити насичену міжособистісну комунікацію як у межах одного покоління, так і з представниками різних генерацій (молодшої і старшої). У розділі “Наталія Кобринська та її інтелектуальне оточення” на основі нового джерельного матеріалу, уперше введеного в науковий ужиток, – листування, спогадів сучасників – вибудовано своєрідні мікроісторії взаємин Кобринської з І. Франком, М. Павликом, О. Кобилянською, О. Терлецьким, М. Драгомановим, подружжям Кулішів і Грушевських. Дослідниця цікаво коментує особливості цих приватних і творчих контактів, зчаста непростих,

доволі конфліктних, показує, як вони впливали на життєву самореалізацію письменниці, як визначали характер літературного дискурсу, видавничого процесу, суспільно-політичного життя.

У цій праці читачеві імponує об’єктивність і глибокий аналітизм в осмисленні інтелектуальної біографії Наталі Кобринської, завдяки чому її образ позбавлений ідеалізації, а схарактеризований правдоподібно, без табування дражливих епізодів чи рис її неспокойного психоукладу та імпульсивної вдачі.

Заслуговує на пильну увагу підрозділ, присвячений трагічному присмерковому періодові Н. Кобринської (1907 – 1920 рр.), що проминув у Болехові. Авторка оприлюднила цікаві факти із життя письменниці та її духовні стани на схилку віку: геронтофобію, захоплення спиритизмом та окультними практиками, життя в умовах війни й російської окупації, відчуження від людей, онтологічні обшири болехівського топосу (“хата, город і тиха літературна праця”). Дуже проникливо й аргументовано простежено складники життєвого світу Кобринської через її психологічну конституцію, вразливу вдачу, фемінну психологію, амбітний характер, який повсякчас прагнув лідерства, визнання, активного чину, перебував у ненастанному духовному пошуку. Така глибока й багатовимірна дослідницька опція допомогла авторці розкодувати енігматичні смисли та екзистенційну суть заповіданої епітафії Н. Кобринської “Мене вже серце не болить”, потрактувавши її з погляду кордоцентричної чуттєвості письменниці, зревізованого на схилку літ досвіду взаємин із людьми, душевного примирення зі світом. Із цікавих і присутніх розмислів А. Швець про жіночу долю Н. Кобринської, з намагання вірогідно збагнути її життєву поведінку, душевні конфлікти, творчу своєрідність відчувається унікальна емпатія з досліджуваною постаттю.

Доволі ґрунтовним є також розділ “Світоглядні константи Наталії Кобринської: фемінізм, націоналізм, європеїзм”, із якого стають зрозумілими тривалі мислительні пошуки письменниці, чинники кристалізації її інтелектуального світогляду, повсякчасне переосмислення своїх попередніх концепцій, уявлень,

ідеологічних переконань. Найголовніші складники її світогляду – фемінізм, націоналізм, європеїзм – особливо зрезонували в громадянському і творчому чині. Біографічний дискурс Н. Кобринської доповнено цікавим фактографічним матеріалом про інтелектуальне контактування з Європою. Ідеться про мандрівки (Прага, Відень, Дрезден, Цюрих, Женева), знайомство із закордонними діячами (В. Соколовою, Е. Красногорською, К. Светли, Ф. Ржегоржем, подружжям Напрстків, Б. Лімановським, А. Бебелем та ін.), інтелектуальну рецепцію ідей західництва в емансипаційній, літературній царинах та перекладацькій практиці. Відрадно, що авторка зацентрує світоглядні основи європеїзму Кобринської, міцно вґрунтовані на засадах національної ідентичності, бо, за словами письменниці, “вихвалюваний так часто європеїзм не повинен полягати на підпорядкуванні нашого духу чужині, на нехтуванні всього, що своє, а якраз на вмільості піднести себе, свою і народну індивідуальність до висоти європейської культури і штуки” (стаття Н. Кобринської “Не ходи, Грицю, на вечерниці. Драма Старицького і народна пісня”).

На широкому історіографічному матеріалі, із залученням публіцистики письменниці в монографії докладно осмислено її феміністичний дискурс як першого теоретика української версії цього руху. Вектори інтелектуального світогляду письменниці авторка доказово простежує як тривалу духовну еволюцію від релігійного ексцентризму, впливу позитивістів, захоплення соціалістичною ідеологією й далі, на схилку літ, – до сповідування християнської аксіології, національних ідей і засад гуманізму.

Варто наголосити на творчій ідентичності мисткині, осмисленій у розділі “Художня проза Наталії Кобринської: творча еволюція, проблематика, поетика”. Проаналізувавши доробок письменниці крізь призму “духовного розвитку” від реалізму до модернізму, авторка вдумливо структурує його за головними проблемно-тематичними, художньо-стильовими напрямками та жанровими різновидами. У дослідженні А. Швець Н. Кобринська постає багатогранною творчою натурою, яка повсякчас експериментувала з формою, стилем,

тематикою, розвиваючи способи письменства від художнього мімезису до враженнево-настроевих форм і самоословлення в автонаративі. До наукового вжитку вперше залучено розпорошені по тогочасних журналах невідомі твори Н. Кобринської, які репрезентують модерністський сегмент її спадщини й найбільше відповідають її духовній вдачі й творчому укладові. Відкривавчим моментом книжки є детально висвітлена видавнича історія й генеза окремих творів Кобринської (“Задля кусника хліба”, “Руки”, “Очи”, “Душа”, “У вирі”, “DubistdieRuh”), а також інтертекстуальні паралелі її оповідань “Жидівська дитина”, “Хмарниця” із Франковими (“Пироги з черницями”, “Під оборогом”), новели “Liebesahnung” із твором В. Гомуліцького “Z dramatu žycia”.

Авторка зуміла стереометрично розглянути художню прозу Н. Кобринської й запропонувала її оптимальну тематично-стильову структурування відповідно до того, як розвивалося творче мислення письменниці. У монографії вдумливо проаналізовано самотні риси художньої поетики та образної системи – характеротворення, пейзажних дескрипцій, неофольклоризму, міфопоетики, спеціально систематизовано генологічну парадигму прози Кобринської (оповідання, повість, новела, психограми, поезія в прозі, нарис, казка, образок, етюд); описано проблемно-тематичний діапазон прозопису (фемінна психологія, соціальна проблематика, екзистенційні стани, автонаративізація пережитого, дискурс містичного та демонологічного, настроєво-враженнева опція, візії воєнного лихоліття).

Особливо імпує інтерпретаційний підхід дослідниці до аналізу творів Кобринської, передусім модерністського стибу. У художній тканині цих текстів авторка вловлює найменші нюанси мистецького почерку, розкодовує імпліцитний зміст, а інколи й біографічну конотацію окремих образів та мотивів, подає до нього ще й рецепцію прижиттєвих критиків, автокоментування письменниці, розбудовуючи цікавий літературознавчий дискурс. Докладний художній аналіз кожного із творів Н. Кобринської претендує на окрему літературознавчу студію. Різноманітна

в жанрово-стильовому і проблемно-тематичному вимірах та значною мірою невідома досі художня проза авторки вперше стає предметом ґрунтовного стереоскопічного прочитання. По суті такий новаторський підхід дав змогу дослідниці скоригувати хибні рецепції однобічного асоціювання доробку Кобринської лише з реалістичним напрямом і відкрив іще одну її творчу іпостась – письменниці-модерністки.

Вражає фундаменталізм, оригінальність і логіка структурованості цієї монографії. Кожна із чотирьох її частин сприймається як самодостатня наукова розвідка, а з погляду єдиного змісту вони постають як своєрідні концентричні кола: генерація – світогляд – творчість.

Монографія А. Швець вирізняється добротним науковим рівнем. Живий виклад, термінологічно вивіреним апарат, свіжий авторський стиль, емоційна заангажованість, змістовна фахово-

чуттєва пальпація духовного світу письменниці не залишать байдужим читача, спонукаючи до роздумів, дискусій, запитань, а передусім – до проникливого читання.

Без сумніву, рецензована книжка А. Швець – перша фундаментальна, стереоскопічна, відкривавча й новаторська студія життєвого світу та творчості Наталії Кобринської. Праця пробуджує науковий і суто людський інтерес до цієї постаті, означає нові аспекти дослідницького “перепрочитання” письменниці. Водночас вона гостро актуалізує потребу повноформатного видання її художньої, публіцистичної, літературно-критичної, перекладацької спадщини, а також листування, мемуарів, фольклорних записів. Адже таїна життєвого світу української Аріадни, складні лабіринти її жіночої долі, інтенсивні екзистенційні пошуки справді захоплюють, інтригують і по-людськи зворушують.

Отримано 19 червня 2018 р.

Сидір Кіраль
м. Київ

“ВЕЛИКА ПРОЗА” УКРАЇНСЬКОЇ ДІАСПОРИ 1940 – 1980-Х РОКІВ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ВЕКТОР УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

**Світлана Луцій. Романістика української діаспори
1960 – 1980-х років: проблематика, жанрово-
стильові парадигми. – Тернопіль: Джура,
2017. – 412 с.**

Історія України ХХ століття пройшла під знаком масових політичних еміграцій. Більшість митців-емігрантів була свідком трагічних історичних подій в Україні: програні національно-визвольні змагання 1917 – 1919 рр., насильницька індустріалізація та колективізація, масові арешти, штучний голодомор 1932 – 1933 рр., непомірні втрати українства під час Другої світової війни. Письменники прагнули зафіксувати побачене й пережите, розповісти світові про більшовицькі злочини. Таке завдання міг виконати насамперед роман.

Звідси прагнення прозаїків до великих полотен – дилогій, трилогій, тетралогій. Цілком закономірно, що впродовж другої половини ХХ ст. в діаспорі з’явилася

понад 100 романів. У 1940-х роках у період МУРу було опубліковано понад 9 романів, у 1950-х – понад 23, 1960-х – понад 30, 1970-х – понад 24, 1980-х – 11.